

SZERZŐI JOG

MINDENKINEK

Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala 2017

SZERZŐI JOG MINDENKINEK

Szerzők:

Csász Gergely: 8.1–8.3. fejezet

Gondol Daniella: 2., 6.4. fejezet

Grad-Gyenge Anikó: 10. fejezet

Hepp Nóra: 7. fejezet

Horváth Katalin: 9.1–9.4. fejezet

Lábody Péter: 11. fejezet

Legeza Dénes: 1., 2., 3., 4.8., 9.1.4.1. fejezet

Lendvai Zsófia: 13. fejezet

Mezei Péter: 12. fejezet

Nagy Balázs: 1., 6.1., 6.3., 9.5. fejezet

Takács Nóra Emese: 4., 5. fejezet

Timár Adrienn: 6.2., 11.4.2. fejezet

Zugh Kinga: 8.4–8.5. fejezet

Szerkesztette: *Legeza Dénes*

Szakmai lektor: *Lábody Péter*

Felelős szerkesztő: *Bana Zsuzsanna*

Fedélterv és tördelés: *Plette Péter*

A kézirat lezárva: 2017. május 15.

© Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó: *dr. Luszcz Viktor*

ISBN 978-963-9157-82-8

A borítókép forrása: 123rf.com, szerző: Vasilis Ververidis

A szerzők által kifejtett nézetek és vélemények a szerzők sajátjai, így azok semmilyen esetben sem minősülnek jogi vagy egyéb szakmai tanácsnak, valamint nem tekinthetők a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala hivatalos álláspontjának.

SZERZŐI JOG

MINDENKINEK

Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala 2017

A KÖNYV SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	7
1. BEVEZETÉS	11
2. A SZELLEMITULAJDON-VÉDELEM ALAPJA, RENDSZERE	13
3. A SZERZŐI JOG FEJLŐDÉSE ÉS GAZDASÁGI JELENTŐSÉGE	31
4. A SZERZŐI JOG ÁLTAL VÉDETT MŰVEK ÉS TELJESÍTMÉNYEK	53
5. A SZERZŐ ÉS A SZERZŐI JOG EGYÉB JOGOSULTJAI	77
6. A SZERZŐ JOGAI	93
7. A SZERZŐI JOG KORLÁTAI	137
8. AZ EGYES MŰTÍPUSOKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK	165
9. A FELHASZNÁLÁS	191
10. A SZERZŐI JOGI JOGÉRVÉNYESÍTÉS	245
11. NEMZETKÖZI ÉS EURÓPAI UNIÓS SZERZŐI JOG	273
12. BEVEZETÉS AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ SZERZŐI JOGBA	305
13. A SZERZŐI MŰVEK FELHASZNÁLÁSÁHOZ KAPCSOLÓDÓ JOGTERÜLETEK	331
RÉSZLETES TARTALOMJEGYZÉK	355

12. BEVEZETÉS AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ SZERZŐI JOGBA

Miután az olvasók az előző 11 fejezetben megismerkedhettek a magyar és az uniós szerzői jog legfontosabb kérdéseivel, érdemes egy pillantást e jogrendszereken kívülre is vetni. Az EU szerzői jogi harmonizációja csupán részleges, és sok esetben belső ellentmondásoktól terhelt. Ez hagyományosan a tagállami szerzői jogi szabályok között feszülő ellentétekből fakad. Ennek köszönhetően nem csupán a már harmonizált, de a jogharmonizáció által nem érintett területeken is eltérnek egymástól a nemzeti előírások. Ennél is látványosabbak a kontinentális európai szerzői jogi (nevezetesen az ugyancsak feltűnő eltéréseket produkáló francia *droit d'auteur*- és a német *Urheberrecht*-irány), valamint az angolszász *copyright* rendszer különbségei. A jelen fejezet rávilágít e különbségek egy részére az európai és az amerikai kontinensről hozható színes példák segítségével. A terjedelmi korlátok végett e kitekintés vázlatos és példálózó marad.

12.1. A SZERZŐI ÉS KAPCSOLÓDÓ JOGI VÉDELEM TÁRGYA

Köszönhetően a nemzetközi egyezmények előírásainak, az egyes jogrendszerek megközelítőleg azonos módon szabályozzák a szerzői jogi védelem tárgyát. Az irodalomtól a képzőművészetig, a hangfelvételektől az adatbázisokig a jogvédett tartalmak gyakorlatilag azonos körben kerülnek hasznosításra világszerte. Ily módon ezek oltalma is hasonló keretek között képzelhető el. Hozhatók persze „egyedi” kivételek, ilyen például a parfümök védelme Hollandiában⁶⁴³ vagy egyre erősödő tendenciaként a folklór megnyilvánulásainak oltalma az afrikai és ázsiai országokban.⁶⁴⁴

A nemzeti előírások különbségei inkább a kérdéskör mélyére nézve láthatók igazán. Kiváló példaként szolgálhat a szerzői jogi védelem kiindulópontja, az „egyéni, eredeti jelleg”. Hasonlóan eltérő megítélés alá esnek a kapcsolódó vagy szomszédos jogi teljesítmények. Ugyancsak eltérések tapasztalhatók a tekintetben, hogy egyes országokban mely tartalmakat zárnak ki a jogvédelem köréből. Például az Szjt. így tesz a törvényekkel és más jogszabályokkal, bírósági ítéletekkel. Az Egyesült Királyságban ezek ún. „*crown copyright*” védelmet élveznek, amely tartalmakra azonban a *CDPA* automatikus szabad felhasználást enged. Az alábbiakban két színes részterületet fogunk áttekinteni, amelyekből egyértelműen kiolvasható lesz az európai és az angolszász szerzői jogi logika közötti különbség.

12.1.1. Az egyéni, eredeti jelleg

Történelmi tény, hogy az európai országok a szerzői jogi védelem minimumkövetelményét jelentős különbséggel szabályozták. Ezek egyik végétét a német „*Schöpfungshöhe*” adta, amely magas fokú művészi kreativitást támasztott a jogvédelem előfeltételeként. Bár a német bíróságok a sztenderdet egyes műtípusonként eltérően értelmezték (nagyon magasra téve

⁶⁴³ Vö.: 4.2. aljegyzet.

⁶⁴⁴ Kína vonatkozásában lásd: *Luo Li* The saviour of Chinese traditional cultural expressions? Analysis of the Draft Regulations on Copyright Protection of Folk Literary and Artistic Works. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 6. évfolyam, 1. szám, 2016. február, p. 27–54.

a lécet a képzőművészeteknél, alacsonyabban meghúzva a vonalat a számítógépiprogram-alkotásoknál), a lényeg ugyanaz maradt: nem elég az önálló alkotómunka, a tevékenységnek kreatívnak kell lennie.⁶⁴⁵ Ezzel szemben az angol szerzői jog a jártasság, munka, döntés, fáradtság („*skill, labour, judgment and effort*”) követelményeinek való megfelelés esetén biztosította a szerzői jogi védelmet.⁶⁴⁶

Mindezek tükrében figyelemre méltó az EGK/EU harmonizációs tevékenysége. A szoftverirányelv a számítógépiprogram-alkotások, az adatbázis-irányelv az adatbázisok, a védelmiidő-irányelv pedig a fényképek vonatkozásában az eredetiség („*originality*”) követelményét határozta meg a jogvédelem előfeltételeként. Jól láthatóan ez mindkét fenti modelltől eltér. Sőt, az EUB néhány előzetes döntésében továbbfejlesztette ezt a tételt. Az *Infopaq*-ítélet értelmében az eredetiség más műtípusok esetében is minimumkövetelményként jelenik meg. A *Painer*-döntés alapján pedig a fotóművészeti alkotásoknak (és talán más műveknek is) magukon kell viselniük alkotóik „lenyomatát” („*personal touch*”), vagyis egyéniségét.⁶⁴⁷

Az Egyesült Államok sokáig a befektetett energia függvényében ítélte meg a szerzői jogi védelem jogosságát. (Ezt hívták „*sweat of the brow*” doktrínának.) A SCOPUS (Supreme Court of the United States) 1991-es ítélete azonban szakított ezzel a felfogással, és – magasabbra téve a minimumküszöböt – az európai minta felé mozdult el. A *Feist v. Rural*-ügyben arról kellett a főbíróknak döntenüik, hogy egy telefonkönyv összeállítása és a benne szereplő adatok (nevek, címek, telefonszámok) részesülhetnek-e szerzői jogi védelemben. A „szaknévsor” („*yellow pages*”) potenciális gyűjteményes műként történő minősítésén kívül az előfizetői adatok ábécésorrendbe történő szerkesztése – hiába a jelentős befektetés és „izadtság” – nem bizonyult elegendőnek a jogvédelemhez.⁶⁴⁸ Napjainkra az amerikai joggyakorlat az újdonság szükségessége nélkül az „*originality*” követelményén felül egy bizonyos fokú kreativitást („*modicum of creativity*”) vár el az oltalom megszerzése érdekében.

Izgalmas, kiegyensúlyozott megoldást alkalmaz az ugyancsak copyrightsisztémával rendelkező Kanada. Legfelsőbb bírósága egy összetett, fénymásolással összefüggő, ám a fénymásolt tartalmak védettségének kérdésével is foglalkozó ítéletében jelezte, hogy a „jártasság és döntés” („*skill and judgment*”) működő és fair sztenderd („*workable, yet fair standard*”). Ebben az esetben a fénymásolt tartalmak egy része kivonatolt bírósági döntéseket érintett. A hagyományos kanadai gyakorlat szerint egy publikált jogeset tömör bevezetőből („*headnote*”), a jogeset összefoglalásából („*case summary*”), tárgymutatóból („*topical index*”) és magából az ítéletből („*reported judicial decision*”) áll. A legfelsőbb bíróság szerint egy ilyen közlemény előkészítése és megszerkesztése eléri a jogvédelem minimumküszöbét.⁶⁴⁹

⁶⁴⁵ Gerhard Schricker: Farewell to the “Level of Creativity” (*Schöpfungshöhe*) in German Copyright Law. IIC, 26. évfolyam, 1995, 1. szám, p. 41–48.

⁶⁴⁶ Andreas Rahmatian: Originality in UK Copyright Law: The Old “Skill and Labour” Doctrine under Pressure. IIC, 44. évfolyam, 2013. 1. szám, p. 4–34.

⁶⁴⁷ Az eredetiség tételének EU-s fejlődése kapcsán lásd: Eleonora Rosati: Originality in EU Copyright – Full Harmonization through Case Law. Edgar Elgar, Cheltenham-Northampton, 2013.

⁶⁴⁸ Feist Publications, Inc. v. Rural Telephone Service Co., Inc., 499 U.S. 340 (1991).

⁶⁴⁹ CCH Canadian Ltd. v. Law Society of Upper Canada, 2004 SCC 13, para. 14–36.

Daniel Gervais még 2002-ben jelezte, hogy az eredetiség világszerte egyre inkább azonos tartalommal bír.⁶⁵⁰ Bár a teljes egyetértéstől még messze vagyunk, tény, hogy a fent bemutatott fejlődés alkalmas lehet arra, hogy a szerzői jogi védelem eme központi fogalmi eleme idővel a lehető legegységesebb értelmezést nyerjen.

12.1.2. Karaktervédelem

A karakterek védelme hol másutt lehetne erősebb, mint a filmipar fellegvárában, az Egyesült Államokban? Érdemes egy pillantást vetni arra, hogy e védelem miként alakul az óceán túloldalán. Látni fogjuk azonban, hogy a védelem nem általános jelleggel illeti meg a jogosultakat még az Egyesült Államokban sem.

A híres *A máltai sólyom*-esetben a bíróság szerint a forrásműben (Dashiell Hammett könyvében) a magánnyomozó karaktere nem rendelkezett jelentős egyéni vonásokkal („klasszikus” ballonkabátot és kalapot viselt, nem voltak jellegzetes szokásai és/vagy kifejezései, semmiben nem különbözött egy másik magánnyomozótól), és a történet alapvetően nem róla szólt, ezért szerzői jogi védelem sem illette meg.⁶⁵¹ Ezzel ellentétben a törvény védelmét élvezték a Rocky filmsorozat főbb karakterei.⁶⁵²

Batmobile (1989)⁶⁵³

Batmobile-replika⁶⁵⁴

Egy rendkívül friss ítéletben ugyancsak védelemre méltó karakternek bizonyult a Batman filmsorozatból ismert Batmobile. E jármű ugyan filmről filmre változó külsőt ölt, ám általános jellegzetessége a fekete szín, a denevérekre emlékeztető szimbolika és vonalvezetés, a high-tech fegyverzet. Erre is tekintettel a bíróság úgy találta, hogy az 1989-es, Tim Burton által rendezett Batman-film gépkocsireplikáját gyártó alperes megsértette a DC Comics szerzői jogait.⁶⁵⁵

⁶⁵⁰ Daniel J. Gervais: Feist Goes Global: A Comparative Analysis of the Notion of Originality in Copyright Law. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.*, 49. évfolyam, 2002, p. 949–981.

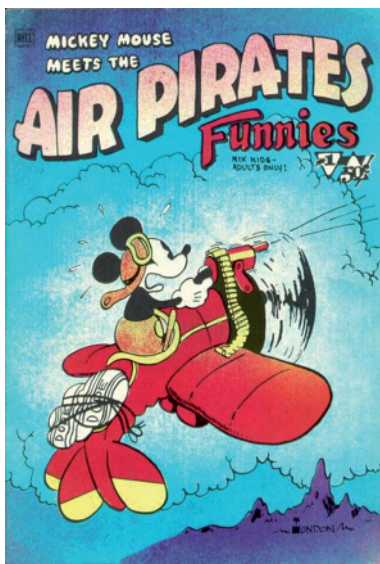
⁶⁵¹ Warner Bros. v. CBS, 216 F.2d 945 (1954).

⁶⁵² Timothy Burton Anderson v. Sylvester Stallone et al., 11 U.S.P.Q.2D (BNA) 1161 (1989).

⁶⁵³ <http://vignette1.wikia.nocookie.net/batman/images/1/14/PromoPhoto.jpg/revision/latest?cb=20150430164006>.

⁶⁵⁴ <http://robot6.comicbookresources.com/wp-content/uploads/2011/05/batmobile1989.jpg>.

⁶⁵⁵ DC Comics v. Mark Towle, 802 F.3d 1012 (2015).

HUNGART © 2017

Air Pirates⁶⁵⁶

Az amerikai joggyakorlat egységes abban a tekintetben, hogy a vizuális karakterek az irodalmi karaktereknél szélesebb körben részesülhetnek védelemben. Egy ugyancsak ismert ügyben ítélt úgy a bíróság, hogy a Walt Disney cég szellemi terméke a sajátos külsővel rendelkező és viselkedésében is egyedi Mickey egér, valamint barátai (Goofy vagy épp Plútó). Így e karakterek engedély nélküli többszörözése egy képregény keretében, ahol Mickey egér és barátai kábítószerrel kereskedtek az Egyesült Államok és Kanada között földön, vízen és levegőben (innen a képregény címe: „Air Pirates”), sértette a Walt Disney cég szerzői jogait.⁶⁵⁷

12.2. A SZERZŐI JOGOK JOGOSULTJAI

12.2.1. Szerzők és kapcsolódó jogi jogosultak

Abban gyakorlatilag a világ valamennyi országa egyetért, hogy szerzőnek a művet megalkotó személyt tekintik. Az „alkotói elv” már a BUE-ben is megjelent. A mindennapok természetesen ennél bonyolultabbak lehetnek, és számos részkérdés merülhet fel, amelyekre az egyes államok részben eltérő választ adnak. Mi a helyzet az előadóművészi teljesítményekkel vagy a rádió- és televíziószervezetek tevékenységével? Amíg a nemzetközi egyezmények és az uniós jogharmonizáció nyomán az előadóművészek, a hangfelvételek és a filmek előállítói, illetve a rádió- és televíziószervezetek erős, mégis részben korlátozott jog-

⁶⁵⁶ http://vignette2.wikia.nocookie.net/disney/images/e/ee/Air_Pirates.jpg/revision/latest?cb=20120226211516.

⁶⁵⁷ Walt Disney v. Air Pirates, 581 F.2d 751 (1978). Az ehhez kapcsolódó amerikai joggyakorlatról részletesebben l. Timár Adrienn: Filmvászonhősök a szellemi tulajdon labirintusában: a filmipar XXI. századi jogi kihívásai a „character merchandising” területén. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 2. szám, 2015. április, p. 93–96.

védelemben részesülnek az EU területén, addig e személyek/cégek az angolszász copyright-rendszerekben ugyancsak szerzőként részesülnek védelemben. Ennek az eltérő megítélésnek különösen a részükre biztosított vagyoni jogok terjedelme és időbeli korlátozottsága tekintetében lesz jelentősége.⁶⁵⁸

12.2.2. Eltérések a munkaviszonyban létrehozott művek (work made for hire) kapcsán

A különböző szerzői jogi filozófiák közötti ellentétet kiválóan példázza a munkaviszonyban létrehozott művek kérdése. Már a terminológia is becsapós, hiszen e kategórián belül az Sztj. a közalkalmazotti, közszolgálati jogviszony és foglalkoztatás, valamint szövetkezeti tagság keretében alkotott műveket is vizsgálja.⁶⁵⁹ Ezzel szemben az USCA a munkaviszonyon kívül bármilyen megrendelés alapján elkészített műre (így akár egy megbízási szerződés alapján született gyűjteményes mű fejezetére vagy egy fordításra is) alkalmazandónak ítéli a releváns szabályokat, amennyiben a szerződő felek kifejezetten rögzítik a „work made for hire” jelleget.⁶⁶⁰

Tény ugyanakkor, hogy a különböző jogrendszerek eltérő metódusai gyakorlatilag ugyanazt a célt kívánják elérni: a lényeg a jogok munkáltatóra/megrendelőre történő átszállása. Vagyis nem a miért, hanem a hogyan az igazi kérdés. Az Sztj. szerint a munkaviszonyból folyó kötelesség részeként megalkotott mű eredeti szerzője rendelkezik a szerzői jogokkal, ám azokat eltérő megállapodás hiányában a mű átadásával a munkáltató automatikusan megszerzi.⁶⁶¹ Ezzel ellentétben az angol vagy a kanadai szerzői jogban a munkaviszonyból folyó kötelesség részeként megalkotott műre vonatkozó szerzői jogok első jogosultjának eltérő megállapodás hiányában a munkáltatót kell tekinteni.⁶⁶² Ennél is élesebb a kontraszt a magyar és az amerikai előírás között. Az USCA szerint ugyanis a munkaviszonyban vagy a megrendelésre készült művek esetében a munkáltató vagy a megrendelő tekintendő a mű szerzőjének, és kifejezetten eltérő tartalmú megállapodás híján ő a vagyoni jogok jogosultja.⁶⁶³ Boytha György hasonlata kiválóan összefoglalja ezt az amerikai felfogást: „olyan ez, mintha az állatkert igazgatója kijelentené magáról, hogy ő az oroszlán.”⁶⁶⁴

12.3. A VAGYONI JOGOK KÖRE ÉS KÜLÖNBSÉGEI

Ugyancsak látványos a jogrendszerek közötti különbség a kizárólagos jogok vonatkozásában.⁶⁶⁵ A legszembetűnőbb különbség a kapcsolódó/szomszédos jogi szabályozás léte vagy

⁶⁵⁸ Vö.: 12.3. alfejezet és 12.7.2. alpont.

⁶⁵⁹ Sztj. 30. § (6) bekezdés.

⁶⁶⁰ USCA §101.

⁶⁶¹ Sztj. 30. § (1) bekezdés.

⁶⁶² CDP A Section 11(2); Canadian Copyright Act, Section 13(3).

⁶⁶³ USCA §201(b).

⁶⁶⁴ Idézi: Jan Bernd Nordemann: The U.S. “Work-for-hire” Doctrine before German Courts – Rejection and Reception. Journal of the Copyright Society of the U.S.A., 53. évfolyam, 2006, p. 606.

⁶⁶⁵ A személyhez fűződő jogok eltéréseiről lásd alább a 12.5. alfejezetet.

épp hiánya. Az Egyesült Államok ugyanis nem csatlakozott a releváns nemzetközi egyezményekhez. Ezzel azt a véleményét kívánta kifejezésre juttatni, hogy nemcsak a kreatív alkotómunka, de a befektetést igénylő előállítói tevékenység és az előadói teljesítmény is *copyright*védelemre jogosult. Más szóval az európai országokból ismert kapcsolódó jogi teljesítmények és logikusan ezek korlátozottabb oltalmi formája hiányzik az amerikai jogrendből. Ebben az Egyesült Királyság az uniós harmonizáció miatt eltér az amerikai min-tától.

Tekintettel arra, hogy a kapcsolódó jogi jogosultaknak biztosított vagyoni jogok köre hagyományosan szűkebb, mint a szerzői jogosultaké, értelemszerűen erősebb pozícióval rendelkeznek az amerikai hangfelvétel- és filmelőállítók, illetve előadóművészek. Ezenfelül az egységes *copyright*védelemre is tekintettel a védelmi idő számítása is másként alakul az Egyesült Államokban és Európában.

Az alábbiakban speciálisan három részkérdésre kívánunk kitérni: a vagyoni jogok eltérő szóhasználatára és az ebből potenciálisan fakadó eltérésekre, az adatbázis-előállítók *sui generis* védelmére, valamint a követőjog amerikai helyzetére.

12.3.1. Terminológiai sajátosságok: nyilvánossághoz közvetítés kontra nyilvános előadás

A *USCA* hat vagyoni jogot ismer.⁶⁶⁶ Magától értetődő a többszörözés, az átdolgozás és a terjesztés jogának a biztosítása. Az Európában is ismert előadási típusú felhasználások szabályozása azonban jelentős különbségekkel valósult meg az Egyesült Államokban. E vonatkozásban három különálló esetet ismer a *USCA*: 1. irodalmi, zenei, dramatikus művek, koreográfiák, pantomim és filmművészeti alkotások, illetve más audiovizuális tartalmak egészének vagy részeinek el-, illetve lejátszása, „*public performance*” típusú nyilvános előadás; 2. irodalmi, zenei, dramatikus művek, koreográfiák, pantomim, vizuális, grafikus, szobrászati művek és filmművészeti alkotások, illetve más audiovizuális tartalmak másolataiból, illetve másolatairól egyedi képek kivetítése és kiállítása, „*public display*” típusú nyilvános előadás; 3. hangfelvételek digitális audioközvetítés útján történő nyilvános előadása.

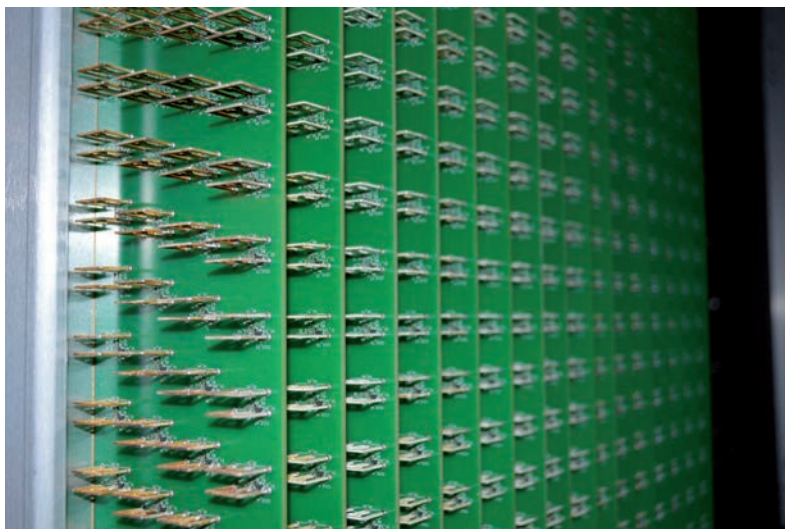
A fenti tagolás a bennük foglalt hasonlóságok ellenére sem állítható tökéletes párhuzamba az Szjt.-ből ismert nyilvános előadás, nyilvánossághoz közvetítés (és alesetei), illetve a kiállítás jogával. Mindez konkrét példákon keresztül érzékelhető a legjobban.

2014 egyik legfontosabb amerikai szerzői jogi döntése az *Aereo*-ügyben született. Itt az alperes sugárzott televíziós tartalmakat fogott be az ügyfeleinek fenntartott miniantennák segítségével, majd átalakította a műsorfolyamot digitális jelekké. A cég előfizetői bármely eszköz segítségével időben elcsúsztatva az interneten keresztül streamelhették a kiválasztott programot. A televíziószervezetek azt sérelmezték, hogy az *Aereo* megkerülte, hogy egy 1992-es törvény által a kábelszolgáltatók terhére előírt továbbközvetítési díjat⁶⁶⁷ a részükre megfizesse. A fenti szolgáltatás az Szjt. 28. § (2) bekezdése alapján könnyen értelmezhető volna, ám az Egyesült Államok jogában ez nehézségekbe ütközött. Ott ugyanis

⁶⁶⁶ *USCA* §106(1)–(6).

⁶⁶⁷ Vö.: *USCA* §111.

magáncélból bárki jogosult a sugárzott jelek ingyenes vételére. Az Aereo azon érvét, hogy a miniantennák ügyfelek részére történő biztosítása a jelek magáncélú befogását (és digitális megtekintését) tette lehetővé, a SCOPUS végül elutasította, és megállapította a „*public performance*” jog megsértését.⁶⁶⁸

Az Aereo miniantennái⁶⁶⁹

Egy másik példát hozva: az EUB a *Svensson*- és a *BestWater*-ügyben megállapította, hogy egy hiperlink elhelyezése, illetve egy audiovizuális tartalom beágyazása nyilvánossághoz közvetítésnek (lehívásra hozzáférhetővé tételnek) tekinthető.⁶⁷⁰ A *Flava Works*-ügyben eljáró amerikai bíróság szerint azonban a beágyazást elősegítő szolgáltatás nem releváns szerzői jogilag. Az ítéletet hozó Posner bíró szerint ugyanis különbséget kell tenni „*performance by uploading*” és „*performance by receiving*” között. Az előbbi esetben a megtekintés a végfelhasználó döntésétől függően az általa választott helyen és időben történik. A második esetben előadásra akkor kerül sor, ha a jogvédett tartalmat a végfelhasználó számítógépére továbbítják. Egy erősen sántító analógiával élve, a két opciót a következőképpen határolta el Posner bíró: az első esetben megvalósul a nyilvános előadás, amint a mozgóképfelvitel kezelője betöltötte a filmet a készülékbe, és az ujját a lejátszás gombra helyezte. Az utóbbi esetben pedig akkor, ha a gépész lenyomja a lejátszás gombot, és a vetítés elindul.⁶⁷¹

A fenti érvelés abszurditása rávilágít arra a problémára, ami a *WCT* amerikai átültetésének részlegességéből fakad. A lehívásra hozzáférhetővé tétel joga ugyanis alkalmas arra, hogy lefedje a beágyazást. Mivel azonban erre a jogra konkrétan nem utal a *USCA*, ezért

⁶⁶⁸ American Broadcasting Companies, Inc., et al. v. Aereo, Inc., 134 S.Ct. 2498 (2014).

⁶⁶⁹ <https://gigaom.com/2013/02/06/inside-aereo-new-photos-of-the-tech-thats-changing-how-we-watch-tv/>.

⁶⁷⁰ Vö.: 7.2.4. alpont.

⁶⁷¹ *Flava Works, Inc., v. Marques Rondale Gunter, et al.*, 689 F.3d 754 (2012). Az ítélet kritikáját lásd: *Mezei Péter*: A linkelés szerzői jogi vonatkozásai – négyszögletes dugó a hatszögletű lyukba? Infokommunikáció és Jog, 12. évfolyam, 61. szám, 2015. március, p. 32–33.

Posner bíró sem ilyen szemüvegen keresztül vizsgálta a Flava Works szolgáltatását. Érdeemes tudni, hogy az Egyesült Államok Szerzői Jogi Hivatala (USCO, United States Copyright Office) épp 2016 elején vetette el a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának az átültetését arra hivatkozva, hogy az internetes felhasználások a nyilvános előadás és a terjesztés vagyoni jogai alá beilleszthetők.⁶⁷²

12.3.2. Az adatbázis-előállítók sui generis védelme

Az Adatbázis-irányelv által létrehozott *sui generis* védelem ismeretlen az angolszász országokban (az Egyesült Királyság kivételével). Az 1991 óta uralkodó felfogás szerint ugyanis a „munka gyümölcse” önmagában még nem elegendő, a tényeket tartalmazó gyűjtemények csak akkor oltalmazhatók, ha a tartalom kiválogatása eredetiséget és megfelelő kreativitást tükröz. Hasonló tartalmú ítélet született Ausztráliában is.⁶⁷³ Mindezekre tekintettel megállapítható egyrészt, hogy az érintett cégek erősebb védelemben részesülnek az EU-ban, másrészt – némileg paradox módon – épp az EU közeledett ahhoz a „*sweat of the brow*” doktrínához az adatbázis-irányelv 1996-os elfogadásakor, amelyet az Egyesült Államok 1991-ben elvetett.

12.3.3. Követőjog

Habár az uniós követőjogi irányelv átültetése lassan és nehézkesen haladt, mára e területen is megvalósult a harmonizáció.⁶⁷⁴ (Sikerről ennek ellenére sem biztos, hogy beszélhetünk.) A követőjog törvényi rendezése iránti igény az Egyesült Államokban az 1970-es években kapott kiemelt figyelmet. Robert Rauschenberg műalkotásait Robert Scull a Sotheby's aukciós házon keresztül busás haszonnal adta tovább 1973-ban.⁶⁷⁵ Rauschenberg dühösen hangsúlyozta, hogy rendkívül sokat dolgozott a művein, ezért Scull profitjából részesedni szeretne. Scull higgadtan választolt: a magas viszonteladási ár az alkotónak is kedvez, hiszen így a jövőben az új műveiért is nagyobb árat kérhet. Az affér nyomán az amerikai Kongresszusban, valamint Kalifornia és Ohio államban jogalkotók törvényjavaslatot terjesztettek elő.

⁶⁷² The Making Available Right in the United States – A Report of the Register of Copyrights, United States Copyright Office, February 2016.

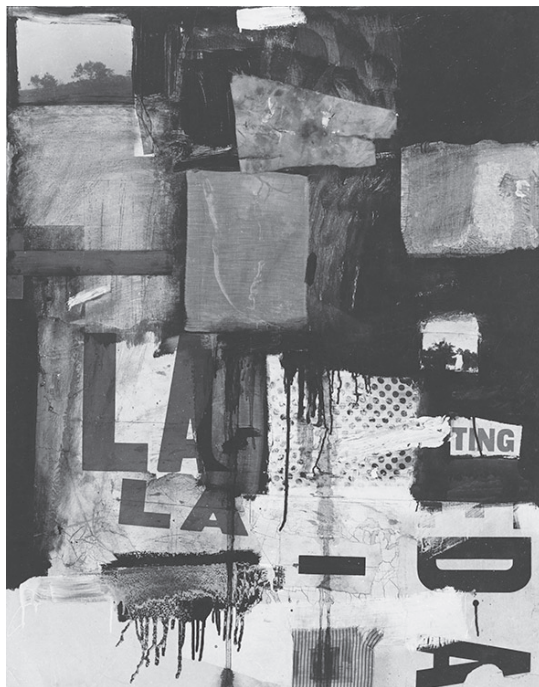
⁶⁷³ IceTV Pty Limited v Nine Network Australia Pty Limited [2009] HCA 14 (22 April 2009).

⁶⁷⁴ Vö.: 10.4.2. alpont.

⁶⁷⁵ A Double Feature c. képet 2300 dollárért vásárolta és 90 000 dollárért adta tovább, a Thaw c. képet pedig 900 dollárért vásárolta és 85 000 dollárért kelt el az árverésen. – Szerk.

Robert Rauschenberg (1925–2008):
Double Feature (1959)⁶⁷⁶

Robert Rauschenberg (1925–2008):
Thaw (1958)⁶⁷⁷

Ezek közül csak a kaliforniai jogszabály került elfogadásra, amely 1977. január 1-jén hatályba lépett. A jogszabály alkotmányellenessé nyilvánítása iránt több per is indult az idők folyamán,⁶⁷⁸ ezek az elmúlt időszakig nem jártak sikerrel. 2015-ben viszont egy szövetségi fellebbviteli bíróság úgy ítélte meg, hogy a kaliforniai törvény sérti az amerikai alkotmányt azáltal, hogy a Kalifornia állam területén kívüli, más tagállam területén megvalósuló eladásokra is vonatkozik. Az alkotmány kereskedelmi klauzúljája („*commerce clause*”) ugyanis tilt minden olyan tagállami rendelkezést, amely indokolatlan korlátokat állít a tagállamok közötti (szövetségi) kereskedelem elé.⁶⁷⁹ Sőt, egy 2016. áprilisi újabb ítélet azt is kimondta, hogy a kaliforniai törvényt a USCA jogkimerüléssel kapcsolatos előírása „megelőzi” („*preemption*”).⁶⁸⁰

A kaliforniai törvény alkotmányellenessége élesen jelzi, hogy e témakör szabályozása szövetségi szinten volna a leghelyesebb. A jogalkotás iránti igény nem is szűnt meg, és a USCA elmúlt 40 éves története során számos ízben felmerült a „*resale royalty right*” bevezetése. Ezek a törekvések azonban máig nem jártak sikerrel (legutóbb a 2015-ös naptári évben került a Kongresszus elé e tárgyban törvényjavaslat). A jogirodalom is megosztott abban a tekintetben, hogy szükséges-e szövetségi szinten rendezni a követőjogot. Emellett szólhat

⁶⁷⁶ <http://www.rauschenbergfoundation.org/art/artwork/double-feature>.

⁶⁷⁷ http://www.slate.com/articles/arts/culturebox/2014/06/artists_royalties_and_droit_de_suite_the_american_royalties_too_act.html.

⁶⁷⁸ *Morseburg v. Balyon*, 621 F.3d 972 (1980), *cert. denied*, 449 U.S. 983 (1980).

⁶⁷⁹ *Sam Francis Foundation, et al., v. Christies's Inc.*, 784 F.3d 1320 (2015) 1323.

⁶⁸⁰ *Estate of Robert Graham, et al., v. Sotheby's, Inc.*, 2016 WL 1464229.

a képzőművészek magas szintű védelme iránti igény, valamint a tudományok és hasznos művészetek előmozdítását célzó alkotmányos garancia is. Ezzel ellentétes érv lehet, hogy a vagyoni jogokra épülő *copyright*rendszerektől hagyományosan idegen az eredendően személyhez fűződő jogokból gyökerező követőjog.

12.4. A SZERZŐI JOGOK GYAKORLÁSA

12.4.1. A szerzői jogok forgalomképessége

Habár történetileg a kontinentális európai és az angolszász szerzői jog egyaránt a műpéldányok többszörözésén és terjesztésén alapuló vagyoni érdekek védelmén alapul, az európai országok a XIX. század óta kiemelt figyelmet szentelnek a szerző személyhez fűződő jogainak. Az angolszász országokban, különösen az Egyesült Államokban, továbbra is a vagyoni érdekek érvényre juttatása dominál. Ebből következően a vagyoni jogok forgalomképessége is vitán felül áll, e vonatkozásban kevés korlátozás ismert.

Az európai országokban is elfogadott a kapcsolódó jogi jogosultságok átruházása, nincs ez másként az amerikai szerzői jogban sem az előadóművészi teljesítményekre vagy a hangfelvételekre vonatkozó jogok kapcsán. Amiben más az angolszász felfogás, az a szerzői művek vagyoni jogainak forgalomképessége. Az Szjt. ezt néhány kivételtől eltekintve kifejezetten kizárja. Ezzel ellentétben például a USCA lehetővé teszi a vagyoni jogok egészen vagy egy részén fennálló tulajdon („*ownership of a copyright*”) bármilyen módon történő átruházását.⁶⁸¹

A gyakorlatban ez komoly problémákat szülhet nemzetközi elemet tartalmazó megállapodások esetében. Vajon az az egyetemi oktató, aki egy amerikai jogi folyóiratban akar publikálni, köthet-e érvényesen olyan megállapodást, amelyben szerzői vagyoni jogait átruházza a kiadóra? Miként érvényesíthető ez a szerződés egy olyan országban, amelyik elveti a vagyoni jogok átruházhatóságát írói művekre? Hasonlóan érdekes kérdéseket vet fel, ha egy nemzetközi közösségi médiafelület általános szerződési feltételeibe belefoglalják, hogy az alkalmazás igénybevétele során a szolgáltató tárhelyeire feltöltött művek (például fotók, rövid videotartalmak, védelemre méltó írói alkotások stb.) vagyoni jogait automatikusan átruházzák a végfelhasználók a szolgáltatóra. A magyar gyakorlat egyszerű választ ad erre: a nemzeti elbánás elve mentén, a magyar jogszabály nyújtotta terminológia alkalmazásával korlátozások nélküli felhasználási engedélynek tekintendő a jogátruházás.⁶⁸²

12.4.2. Közös jogkezelés

Hasonlóan éles a kontraszt a kontinentális európai és az angolszász országok között a vagyoni jogok gyakorlását illetően. Az egyénileg, avagy az önkéntesen létrehozott, illetve a kötelező jelleggel tevékenykedő szervezetek útján történő joggyakorlás egyaránt jelen van

⁶⁸¹ USCA §201(d)(1).

⁶⁸² Faludi Gábor: A szerzői jogok keletkezése, a szerzői jogok a vagyoni forgalomban. In: Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykomentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 122.

az európai rendszerekben, míg az angolszász országok preferenciasorrendje eltér ettől. A kérdés végső soron az, hogy mekkora szerep jusson a közös jogkezelő szervezeteknek a jogok gyakorlásában. A közös jogkezelés (francia eredet mellett) már a XIX. században elterjedt az európai kontinensen, és mára kötelező joggyakorlási móddá vált olyan esetekben, amikor az egyedi engedélyezés és a díjfizetés ellenőrzése meghaladná a jogosultak kapacitását, más szóval olyan esetekben, amikor hatékonyabb eszközt jelent a jogok egyedi gyakorlásánál.

Az angolszász országokban azonban – és különösen az Egyesült Államokban – napjainkban is vitatott, hogy a közös jogkezelők kötelező jelleggel járhatnak-e el, vagy csak a jogosultak önkéntes elhatározása alapján, az ő engedélyükkel végezhetik az engedélyezést és/vagy kezelhetik a jogdíjakat. Az Egyesült Államokban is léteznek ilyen szervezetek (pl. ASCAP), ezek az önkéntesség elvén alapulnak. Az sem meglepő, hogy például a hangfelvétel-előállítók, amelyek erős pozíciókkal rendelkeznek az Egyesült Államokban, az őket megillető szerzői jogokat saját maguk gyakorolják. A „kiterjesztett hatályú közös jogkezelés”, amely a skandináv országok szülötte, és arra biztosít jogot, hogy a jogkezelő az olyan jogosultak jogai kapcsán is eljárjon, akik nem az adott ország állampolgárai, és a jogkezelőnek sem tagjai, illetve nem adtak részére közvetlen felhatalmazást a képviselőre, teljességgel idegen az amerikai joggyakorlattól.

12.5. A SZEMÉLYHEZ FŰZŐDŐ JOGOK

Kevés olyan témakör ismert a szerzői jogban, amely annyira megosztaná az országokat, mint a személyhez fűződő jogok. Világosan lemérhető ez abból, hogy az adott kérdést a nemzetközi egyezmények milyen mértékben szabályozzák, és amennyiben ismertek előírások, azt hányan fogadták el. Vitathatatlan, hogy a BUE tartalmazza a szerzőség elismerésének jogát, valamint az integritásvédelem klauzuláját.⁶⁸³ E személyhez fűződő jogokat – több másik mellett – francia bíróságok fejlesztették ki a XIX. században,⁶⁸⁴ majd rohamtempóban elterjedtek más európai országokban is.

Az Egyesült Államok azonban többek között épp e jogok léte miatt nem csatlakozott a BUE-hoz egészen 1988-ig. Sőt, az amerikai szövetségi szerzői jog még napjainkban is csak korlátozott módon biztosítja e jogok érvényesülését. A USCA értelmében a szerzőség elismerése, valamint az integritásvédelem csak a képzőművészeti alkotások szerzőit illeti meg.⁶⁸⁵ Ez ugyanakkor nem azt jelenti, hogy más szerzői jogosultak mozgásteret végletelesen korlátozott volna személyhez fűződő érdekeik érvényesítése kapcsán. Egyrészt tagállami jogszabályok – különösen a szerződésen kívüli károkozás intézményével (részben) párba állítható „*tort jog*” – alapján, másrészt a szövetségi bíróságok kreatív értelmezése

⁶⁸³ BUE 6bis cikk (1) bekezdés.

⁶⁸⁴ *John Henry Merryman: The Refrigerator of Bernard Buffet*. *Hastings Law Journal*, 27. évfolyam, 1976, p. 1023–1028.

⁶⁸⁵ USCA §106A.

révén a törvényben előírtnál szélesebb védelmet élvezhetnek a jogosultak az Egyesült Államokban.

Így a híres *Monty Python*-ügyben a bíróságnak arról kellett döntenie, hogy az ABC televíziós társaság jogszerűen járt-e el, amikor a *Monthy Python Repülő Cirkusza* című BBC-produkció egyenként harmincperces epizódjaiból úgy mutatott be kétszer három részt egyenként 90 perces terjedelemben, hogy az utóbbi időkeretbe a reklámidő is belefoglaltatott. Annak érdekében tehát, hogy a 90 perces műsoridő tartható legyen, az ABC a szkecscek egy részét kivágta a produkcióból annak ellenére, hogy a BBC erre nem adott engedélyt. A bíróság a felpereseknek kedvezett, és jelezte, hogy szerződésszegést eredményezett az eredeti tartalom megcsonkítása.⁶⁸⁶ S bár e döntés egyáltalán nem azonos az integritásvédelemmel – már csak azért sem, mert az ítélet 13 évvel a BUE amerikai hatálybalépése előtt született –, ám hatását tekintve megegyezik azzal.

Egy másik ügyben két celeb titkolt házasságáról készült, jogtalanul megszerzett fotók engedély nélküli közzététele képezte a vita tárgyát. Mivel a fényképészeti művek az Egyesült Államokban is szerzői jogi védelmet élveznek, ezért azok engedély nélküli felhasználása jogsértést eredményezett. Az ügy alperese érvelésében a fair use-tesztre támaszkodott,⁶⁸⁷ ám a bíróság elvetette ezt a védekezést többek között arra való hivatkozással, hogy a felperest megillette a fotók első *kereskedelmi* forgalomba hozatalához fűződő érdeke. Az előző mondat kulcsszava a kereskedelmi volt, és nem az első nyilvánosságra hozatal. Az ítélet világossá tette, hogy a közzététel „jogát” alapvetően nem személyiségi kérdésként, hanem vagyoni érdekként kezeli.⁶⁸⁸ Más szemszögből nézve ugyanakkor az ítélet gyakorlatilag azt a védelmet deklarálja a szerzők részére, mint amit Európában a személyhez fűződő jogok.

12.6. KORLÁTOZÁSOK ÉS KIVÉTELEK

A korlátozások és kivételek témaköre ugyancsak komoly viták tárgyát képezi annak ellenére, hogy a nemzetközi szerzői jog részletesen – igaz eseti jelleggel – szabályozza. A legkiválóbb példa erre az Infosoc-irányelv. Ennek megalkotása során gyakorlatilag az EU-tagállamok szerzői jogában ismert valamennyi korlátozás és kivétel felkerült az „étlapra”, amelyek közül aztán a tagállamok a jogharmonizáció keretében szabadon szemezgethettek. E korlátozások és kivételek egy része a korábbi nemzetközi egyezményekben is megtalálható volt (így azok gyakorlatilag valamennyi tagállamban jelen voltak már), mások viszont egy vagy több országban voltak csupán elismertek. (Kiváló példa erre a paródia esete.) A korlátozások és kivételek azonban egységesnek tűnnek abban a tekintetben, hogy jellemzően oktatási, kulturális, meghatározott esetekben egyéni érdekeket érvényre juttató, azonban alapvetően nem jövedelemszerzésre irányuló magatartásokat mentesítenek a felelősség alól. Ami igazából hiányzik a kontinentális európai országok rendszeréből, az az

⁶⁸⁶ Terry Gilliam, et al., v. American Broadcasting Companies, Inc., 538 F.2d 14 (1976).

⁶⁸⁷ Vö.: 12.6.1. alpont.

⁶⁸⁸ Noelia Lorenzo Monge, et al., v. Maya Magazines, Inc., 688 F.3d 1164 (2012).

Egyesült Államokban több mint másfél évszázada ismert fair use-teszt, amely generálklauzula módjára biztosítja a felhasználói érdekek érvényesülését, akár profitorientált felhasználások esetében is.

12.6.1. Fair use az Egyesült Államokban

A *fair use*-teszt 1841-es életre hívása az Egyesült Államokban alapvetően az alkotmány ún. „*IP Clause*” nevű passzusára vezethető vissza. Eszerint „a Kongresszusnak joga van arra, hogy ... előmozdítsa a tudományok és hasznos művészetek fejlődését azáltal, hogy a szerzők és feltalálók részére kizárólagos jogot biztosít írásaik és találmányaik tekintetében egy meghatározott időtartamra.”⁶⁸⁹ E klauzula az információk terjesztését és a kreativitás előmozdítását tűzte ki célul, akaratlanul is megtörve a szerzők jogának kizárólagosságát műveik vonatkozásában.⁶⁹⁰ Az alkotmányos felhatalmazás egyszerre biztosítja a szerzőknek a műveikhez fűződő jogokat, másrészt a társadalomnak a tudás terjesztéséhez kapcsolódó érdekét. Az amerikai bíróságok ezen ellentmondás feloldása érdekében fejlesztették ki a kompromisszumos doktrínát.

A fair use-teszt a következők szerint hangzik:

„A 106. és 106/A. szakaszok [a vagyoni és személyhez fűződő jogok] rendelkezései ellenére a szerzői joggal védett művek kritikai, magyarázati, híradási, oktatási (beleértve a tantermi használatra történő többszörözést is), tudományos vagy kutatási célú *fair use* használata, beleértve a másolatok vagy hangfelvételek készítésével, avagy az említett szakaszban meghatározott más módon való többszörözéssel való felhasználást, nem képezi a szerzői jogok megsértését. Annak meghatározásakor, hogy a mű felhasználása az adott esetben *fair use* volt-e vagy sem, a vizsgálendő tényezők magukba foglalják az alábbiakat:

(1) a használat célja és jellege, beleértve, hogy e használat kereskedelmi természetű vagy nonprofit oktatási célú-e;

(2) a szerzői joggal védett mű természete;

(3) a felhasznált résznek a mértéke és lényegessége a szerzői joggal védett műhöz mint egészhez viszonyítva; és

(4) a használatnak a szerzői joggal védett mű potenciális piacára vagy értékére kifejtett hatása.

Az a tény, hogy a művet még nem publikálták, nem akadályozza a *fair use* használat megállapításának, ha ezt a fent említett tényezők alátámasztják.⁶⁹¹

A fenti tétel tömör összefoglalása gyakorlatilag egyenlő a lehetetlennel.⁶⁹² Nem véletlenül, hiszen a teszt megszületése óta közel kétszáz jogerős ítéletet tartanak nyilván.⁶⁹³ Ezzel

⁶⁸⁹ Alkotmány, 1. cikk (8) bekezdés 8. pont.

⁶⁹⁰ William W. Fisher III: Reconstructing the Fair Use Doctrine. Harvard Law Review, 101. évfolyam, 1988. június, p. 1687–1688.

⁶⁹¹ USCA §107.

⁶⁹² A legrészletesebb magyar nyelvű elemzést lásd: Mezei Péter: Mitől fair a fair? Szerzői művek felhasználása a fair use-teszt fényében, ISZJSZ, 3. (113.) évfolyam, 6. szám, 2008. június, p. 26–68.

⁶⁹³ L. a USCO hivatalos fair use-indexét: <http://www.copyright.gov/fair-use/fair-index.html>.

együtt is tekintsük át részletesebben a fentieket, és idézzük fel a *fair use*-teszttel kapcsolatos leghíresebb ítéleteket.

A törvényi előírás struktúráját tekintve három részre osztható. Egyrészt van egy preambuluma, amely számos tisztességesnek tekinthető felhasználási célt sorol fel. E célok nem kizárólagosak, más okból is elképzelhető a *fair* felhasználás. A teszt törvényi megfogalmazásának második része egy négy tételből álló lista. A bíróságok hagyományosan e körülmények összességét mérlegelik a végső döntés meghozatalakor. Más szóval a *fair use*-nak nem előfeltétele, hogy mindegyik faktor a felhasználó mellett szóljon, ahogy az is igaz, hogy egyetlen tényezőn elúszhat a védekezés.

E faktorok közül az első a felhasználás célját és jellegét vizsgálja. A preambulumból ismert célok itt ismét előtérbe kerülnek azzal, hogy a bírósági gyakorlat napjainkra hagyományosan a kereskedelmi v. nonprofit dimenziót szemléli, illetve azt, hogy a másodlagos mű átalakító (transzformatív) jelleget ölt-e. Így fairnek találta a *SCOPUS*, amikor egy klinikai könyvtár fénymásolt az egészségügyi dolgozóknak folyóiratszámokként legfeljebb egy tanulmányt maximum 40 oldal terjedelemben,⁶⁹⁴ ám a tisztességtelen felhasználás felé billent a mérleg nyelve egy olyan fénymásolási perben, ahol az alperes az olajipari óriás *Texaco* volt.⁶⁹⁵ Az átalakító jelleg jelentősége számos esetben vált központi kérdéssé, olyannyira, hogy mára talán ez a legmeghatározóbb elem. Így a paródiacélú kritikai átalakítás,⁶⁹⁶ az online elérhető fényképek miniatürizált verzióinak („*thumbnail*”) keresztszolgáltatás keretében történő kivetítése,⁶⁹⁷ avagy a papíralapú könyvek digitalizálása és online kereshetővé tétele mind elfogadható az Egyesült Államokban.⁶⁹⁸

A teszt második faktora a forrásmű természetére kérdez rá. Valójában e körülmény szinte kivétel nélkül a felperesnek kedvez, mert az esetek jelentős részében jogvédett művek kerülnek felhasználásra. Ami esetlegesen meggyengítheti a felperes pozícióját az az, ha a felhasználás tényeket tartalmazó művekre vonatkozik. Így például a tudományos, „*non-fiction*” tartalmak digitalizálását nem értékelte az eljáró fórum egyértelműen a *Google Books*-perben.

A harmadik faktor a felhasznált rész mennyiségét és minőségét (jelentőségét) elemzi. A joggyakorlat e téren is kifejezetten színes. A *Rowley*-ügyben az alperes a felperes szakácskönyvének közel felét másolta le, ami megalapozta a jogsértést.⁶⁹⁹ A *Kinko's*-ügyben a forgalomban még kapható könyveknek átlagosan 5-14%-át, a valamely okból be nem szerzhető könyvek 15-25%-át fénymásolta az alperes, s a bíróság ezt sem találta mennyiségileg elfogadhatónak.⁷⁰⁰ Egy másik fórum unfairnek tekintette azt az esetet, amikor a tanár annak érdekében, hogy hallgatói sikeresen felkészülhessenek a francia vizsgájukra, egy

⁶⁹⁴ *Williams & Wilkins Co. v. U. S.*, 487 F.2d 1345 (1973), *aff'd* by an equally divided Court, 420 U.S. 376 (1975).

⁶⁹⁵ *American Geophysical Union v. Texaco, Inc.*, 60 F.3d 913 (1994).

⁶⁹⁶ *Luther R. Campbell, et al. v. Acuff-Rose Music, Inc.*, 510 U.S. 569 (1993).

⁶⁹⁷ *Leslie A. Kelly, et al., v. Arriba Soft Corporation*, 336 F.3d 811 (2003).

⁶⁹⁸ *The Authors Guild, Inc., et al. v. Google Inc.* 804 F.3d 202 (2015).

⁶⁹⁹ *Marcus v. Rowley*, 695 F.2d 1171 (1983).

⁷⁰⁰ *Basic Books, Inc., v. Kinko's Graphics Corp.*, 758 F.Supp. 1522 (1991).

szótár 15%-át kimásolva kivonatot készített.⁷⁰¹ A *Google Books*-ügyben viszont a tartalmak legfeljebb egyhatodának (16%) a lehívásra hozzáférhetővé tétele még fairnek bizonyult. A mennyiségi és minőségi körülmények egymáshoz viszonyított jelentőségét azonban a legjobban a *Harper & Row*-ügy szimbolizálja. Ebben ugyanis mindössze 300 szó körül folyt a vita, azonban e magatartás fair voltát a *SCOPUS* arra hivatkozással utasította el, hogy e rész minőségét tekintve igen lényeges volt az egészhez (amely 300 000 szóra rúgott) viszonyítva.⁷⁰²

A negyedik faktor a forrásmű potenciális piacára gyakorolt hatásait elemzi, vagyis leginkább azt, hogy a felhasználás képes-e az eredeti mű iránti keresletet csökkenteni vagy magát a művet helyettesíteni. A gyakorlati esetek fényében elmondható, hogy minden olyan másodlagos mű, amely formáját tekintve eltér ugyan az eredetitől, ám tartalmilag semmi újat nem hordoz magában, jogsértőnek tekinthető. Így például levelek gyűjteményként való publikálása,⁷⁰³ németjuhászkyölkökről készült fotó szobor formájában való utánzása,⁷⁰⁴ avagy a felperes nyelvkönyvében található ábrák transzformáció nélküli bemásolása egy pusztán megoldásokat tartalmazó kötetbe,⁷⁰⁵ annak a potenciális veszélyét hordozták magukban, hogy a jogosult művének piaci értéke csökkenhet.

Végül a *USCA §107* jelenlegi szövegváltozatának utolsó mondata szerint a még nyilvánosságra nem hozott művek esetén is felmerülhet a *fair use*-teszt alkalmazása. E mondat törvénybe iktatását néhány 1980-as években hozott ítélet indukálta. Egy részük J. D. Salinger könyvtárban elhelyezett leveleinek,⁷⁰⁶ más részük pedig a szcientológiai egyházat alapító L. Ron Hubbard publikálatlan kéziratának a közzétételével függött össze.⁷⁰⁷ A végeredmény az lett, hogy a *USCA* 1992-es módosítása óta e tartalmak esetén is össze kell olvasni a négy törvényi faktort, és adott esetben a felhasználó mentesülhet a felelősség alól. Habár, amint azt fentebb láthattunk, esküvői fotók engedély nélküli közzététele olyan mértékben sértette a fotók potenciális piacát, hogy az már unfairnek bizonyult.⁷⁰⁸

12.6.2. Fair dealing a többi angolszász országban

Az elsőként 1841-ben alkalmazott *fair use*-teszt elismerten az Egyesült Királyság szerzői jogi gyakorlatában kimunkált *fair dealing* szabályára vezethető vissza.⁷⁰⁹ A még ma is központi jelentőségű fogalom az Egyesült Királyságban merevebb, konkrétan meghatározott esetekben hívható segítségül. A *CDPA §§29–30/A* alapján a kutatás és tanulmányok foly-

⁷⁰¹ *College Entrance Book Co. v. Amsco Book Co.*, 119 F.2d 874 (1941).

⁷⁰² *Harper & Row, Publishers, Inc., v. Nation Enterprises*, 471 U.S. 539 (1985).

⁷⁰³ *Folsom, et al., v. Marsh, et al.*, 9 F.Cas. 342 (1841).

⁷⁰⁴ *Art Rogers v. Jeff Koons*, 960 F.2d 301 (1992), p. 312, cert. denied, 113 S. Ct. 365 (1992).

⁷⁰⁵ *Reed v. Holliday*, 19 Fed. 325 (1884).

⁷⁰⁶ *Jerome D. Salinger v. Random House, Inc., et al.*, 811 F.2d 90 (1987), p. 97., cert. denied, 484 U.S. 890 (1988).

⁷⁰⁷ *New Era Publications International, ApS v. Henry Holt & Company, Inc.*, 873 F.2d 576 (1989).

⁷⁰⁸ *Vö.: Noelia Lorenzo Monge, et al., v. Maya Magazines, Inc.*, 688 F.3d 1164 (2012).

⁷⁰⁹ *Melissa de Zwart: An Historical Analysis of the Birth of Fair Dealing and Fair Use: Lessons for the Digital Age.* *Intellectual Property Quarterly*, 2007. 1. szám, p. 60–91.

tatása, a kritika és recenzió készítése, a híradási célú felhasználások és legújabbban – 2014 óta – parodizálás érdekében hívható segítségül e kimentő körülmény. Az alperesnek azonban azt is bizonyítania kell, hogy magatartása fair volt. Hogy ez miként igazolható, merev, dogmatikus felsorolások helyett eseti bírósági mérlegelést tesz lehetővé. Az amerikaihoz hasonlóan jelentősége lehet a felhasznált mű jellegének avagy annak, hogy a tartalmat publikálták-e már, hogyan jutottak a mű birtokába, hogy a jogsértés „kevésbé tolakodó” („*less intrusive*”) eszközökkel is megvalósítható lett volna vagy sem, illetve hogy milyen mennyiség került átételésre a forrásműből.

A *fair dealing*-tesztet a többi angolszász ország is átvette, és rendszeres jelleggel hivatkoznak rá a felhasználók a jogsértések alóli kimentés céljából. A legismertebb kanadai döntés szerint a fair jelleg vizsgálatakor a felhasználás céljára és jellegére, a felhasznált rész mennyiségére, az alternatív felhasználási lehetőségekre, a forrásmű természetére és a forrásműre gyakorolt hatásokra kell tekintettel lenni.⁷¹⁰

12.6.3. Jogkimerülés

Hagyományosan nem a korlátozások és kivételek körében kerül elhelyezésre a jogkimerülés tétele, ám e döntés igenis indokolt. Eszerint ugyanis a terjesztéshez fűződő jog kimerül a műpéldány első jogszerű forgalomba hozatalát követően. Más szavakkal, ha a jogosult forgalomba hoz egy könyvet vagy CD-lemezt, az ennek a tulajdonjogát jogszerűen megszerző személy a példányt belátása szerint eladhatja. Az antikvár kereskedelem alapját szolgáltató jogelv történetileg egy német professzor XIX. századi munkájáig vezethető vissza, s a tételt a német Birodalmi Legfelsőbb Bíróság 1906-os ítéletében emelte jogerőre. Az Egyesült Államokban hasonló keretek között fogadta el a tétel alkalmazását a *SCOPUS* („*first sale doctrine*” név alatt) 1908-ban.⁷¹¹

A jogkimerüléssel kapcsolatos két legizgalmasabb rész kérdést a párhuzamos importálás esetleges tilalma, illetve a jogelv digitális környezetben való alkalmazása adja. Az előbbi kapcsán kiemelhető, hogy a *SCOPUS* 2013-ban hozott döntése értelmében – hátat fordítva az addig követett nemzeti jogkimerülés alkalmazásának – a Thaiföldön gyártott és ott jogszerűen forgalomba hozott tankönyvek engedély nélkül importálhatók az Egyesült Államokba.⁷¹² Más országok, így például Svájc vagy Új-Zéland régebb óta a nemzetközi jogkimerülés tétele mellett foglaltak állást, lehetővé téve, hogy az egyébként szűkösebb nemzeti piacukra külföldről érkezzenek példányok. Az EU mindezekkel ellentétben arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jogkimerülés csak regionális kereteken belül, az elsőként a 28 tagállam vagy a további 3 EFTA-tagállam területén forgalomba hozott műpéldányokra terjedhet ki.⁷¹³

⁷¹⁰ CCH Canadian Ltd. v. Law Society of Upper Canada, 2004 SCC 13, para. 14–36.

⁷¹¹ Mezei Péter: A jogkimerülés intézményének kialakulása és fejlődése az Egyesült Államokban. ISZJSZ, 9. (119.) évfolyam, 2. szám, 2014. április, p. 5–77.

⁷¹² Supap Kirtsaeng v. John Wiley & Sons, Inc., 133 S.Ct. 1351 (2013).

⁷¹³ Mezei Péter: A jogkimerülés intézményének a kialakulása és fejlődése az Európai Unió szerzői jogában. ISZJSZ, 10. (120.) évfolyam, 4. szám, 2015. augusztus, p. 38–80.

A „digitális jogkimerülés” tétele a 2012-es *UsedSoft*-döntés okán merült fel az EU-ban.⁷¹⁴ Itt az EUB rögzítette a jogkimerülés alkalmazhatóságát az online értékesített szoftverlicenckulcsok esetén is. Érdekes, hogy e döntés Európában nem mindenhol nyert elismerést. Egy holland alsófokú bírósági ítélet kimondta, hogy a szoftverek licencia keretében történő „értékesítése” adásvétel, amennyiben a használati jog időben korlátlan, és a díjfizetés egyszeri.⁷¹⁵ Ismert ugyanakkor olyan német ítélet, amely az e-könyvek és a hangoskönyvek viszonteladását nem tartotta beilleszhetőnek a jogkimerülés tétele alá.⁷¹⁶ A legismertebb, nem európai példát az amerikai *ReDigi*-ügy jelentette. Itt az iTunes-ról vásárolt, „használt” hangfelvételek viszonteladása esetére zárta ki a „*first sale doctrine*” alkalmazhatóságát az elsőfokú bíróság.⁷¹⁷

12.7. TERÜLETI ÉS IDŐBELI KORLÁTOK

12.7.1. A szerzői jog területiális jellege és az extraterritoriális jogalkalmazás

A szerzői jog – akárcsak a szellemi tulajdon-védelem többi formája – alapvetően a területiség elvén nyugszik. Ez azt jelenti, hogy a szerzői jogi védelem hagyományosan azon a területen illeti meg az alkotót, ahol a művet megalkotja (habár a praktikum azt diktálja, hogy az első nyilvánosságra hozatal helyét vegyük alapul a honosság megállapításához).

Az igazán bonyolult helyzetek a nemzetközi elemet tartalmazó ügyekből fakadnak. Így például akkor, ha egy ország állampolgára egy másik állam területén követ el szerzői jogi jogsértést. Ilyen esetekben a legtöbb országban a jogsértés helyén érvényes jog alkalmazását írják elő. Az Egyesült Államok ebből a szempontból is kivételesnek tekinthető. Meghatározott esetekben ugyanis az ún. „extraterritoriális” jogalkalmazás keretében lehetőség nyílik arra, hogy a nem amerikai állampolgár által külföldön elkövetett jogsértések esetén is az amerikai szerzői jogot alkalmazzák a bíróságok. Különösen igaz ez az interneten elkövetett jogsértésekre. A híres *isoHunt*-perben a bíróság annak ellenére megállapította az alperes felelősségét, hogy a torrentfájlok indexálását végző *isoHunt* kanadai doménről működött, az alperes kanadai állampolgár volt, aki semmilyen módon nem kapcsolódott az Egyesült Államokhoz. Az *in personam* hatáskör és illetékesség hiánya azonban nem zárta ki, hogy az alperes *in rem*, vagyis az elkövetett jogsértésekért felelősséggel tartozzék. Az *isoHunt* oldalt ugyanis számos amerikai végfelhasználó vette igénybe, akik a tartalmak

⁷¹⁴ C-128/11. sz. ügy *UsedSoft GmbH* kontra *Oracle International Corp.* [ECLI:EU:C:2012:407].

⁷¹⁵ *CWS/Vendorlink*, District Court Mid-Netherlands, 25 March 2015 [ECLI:NL:RBMNE:2015:1096]. In: *Computer Law Review International*, 2016. 2. szám, p. 60–62.

⁷¹⁶ OLG Stuttgart 03.11.2011 (2 U 49/11) – Keine Erschöpfung bei Online-Vertrieb von Hörbüchern, *Computer und Recht*, 2012. 5. szám, p. 301–302.; OLG Hamm 15.05.2014 (22 U 60/13) – Keine Erschöpfung bei Audiodateien – Hörbuch-AGB, *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, 2014. 9. szám, p. 853–863.

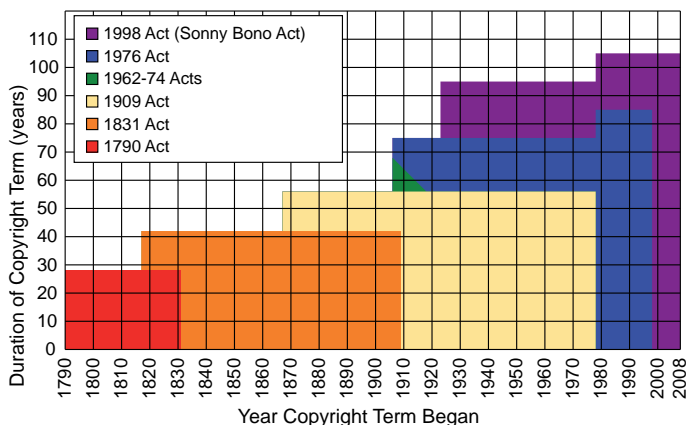
⁷¹⁷ *Capitol Records, LLC, v. Redigi Inc.*, 934 F.Supp.2d 640 (2013). A digitális jogkimerülés kapcsán I.: *Mezei Péter*: A digitális jogkimerülés határai az Egyesült Államokban és az Európai Unióban – I. rész. *ISZJSZ*, 10. (120.) évfolyam, 5. szám, 2015, október, p. 79–123.; *Mezei Péter*: A digitális jogkimerülés határai az Egyesült Államokban és az Európai Unióban – II. rész. *ISZJSZ*, 10. (120.) évfolyam, 6. szám, 2015. december, p. 78–96.

letöltésével és megosztásával a többszörözés és a terjesztés jogát sértették meg. A bíróság szerint e közvetlen jogsértések pedig az alperes közvetett/indirekt jogsértése nélkül nem lettek volna megvalósíthatók.⁷¹⁸

12.7.2. Védelmi idő

A védelmi idő tételes ismertetése teljességgel szükségtelennek tűnik. Többek között azért, mert bár a szerzőknek biztosított minimális védelmi időt a BUE pontosan meghatározza (*pma* 50 év), a gyakorlatban országonként változik az időtartam. Ezt a helyzetet a nemzetközi előírások (a BUE mellett a védelmiidő-irányelv) által rögzített kivételek pedig csak tovább bonyolítják. Általánosságban elmondható, hogy a világ fejlett országaiban a *pma* 70 év az irányadó.

Az ördög azonban ismét a részletekben rejlik. Egyrészt a korábbiakban már utaltunk arra, hogy a szerzői és kapcsolódó jogi jogosultságok az európai országokban eltérő elbírálásban részesülnek. Ennek is köszönhetően a kapcsolódó jogi jogosultak rövidebb, összesen 50 vagy 70 éves időtartamra részesülnek védelemben. A *sui generis* adatbázis-előállítói védelem ideje 15 év az EU-ban (igaz, ez bármennyiszer megújítható). Az Egyesült Államokban ehhez képest minden jogosult – jelenleg – azonos időtartamra részesül oltalomban. Tény, hogy az 1976-ot megelőzően született művekre nézve a védelmi időt lépcsőzetesen (emelkedő mértékben) biztosítja a USCA.

Tom Bell: Védelmi idő az Egyesült Államokban⁷¹⁹

Érdekeség, hogy a legutolsó – 1998-as – törvénymódosítás egészítette ki a korábbi *pma* 50 éves oltalmat *pma* 70 évre az Egyesült Államokban. Sokan e módosításban – melyet egyesek csak „Mickey Mouse-törvénynek” csúfoltak, lévén a hosszabbítás egybecsengett a Walt

⁷¹⁸ Columbia Pictures Industries, Inc., et al., v. Gary Fung, et al., 710 F.3d 1020 (2013). A közvetett felelősség tételével kapcsolatban lásd: 14.8.1. alpont.

⁷¹⁹ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/77/Tom_Bell's_graph_showing_extension_of_U.S._copyright_term_over_time.svg/500px-Tom_Bell's_graph_showing_extension_of_U.S._copyright_term_over_time.svg.png

Disney cég érdekeivel – az alkotmány szellemi tulajdon-védelmi klauzulájának a megsértését látták. A SCOPUS azonban megerősítette, hogy az alkotmány korlátozott időre biztosít védelmet a szerzői jogosultaknak, ennek a maximumát azonban nem határozza meg. Erre is tekintettel a védelmi idő meghosszabbítása nem alkotmányellenes mindaddig, amíg az reális korlátokat állít a joggyakorlás elé.⁷²⁰

Másrészt érdekes felvetés, hogy mi a sorsa az olyan karakternek, amelyet szerzője az idők folyamán folyamatosan fejleszt? Más szóval, lejár-e a védelmi idő az olyan művekre és a bennük foglalt karakterekre nézve, amelyek folytatásokban jelennek meg? Pontosan erre a kérdésre adott választ a *Sherlock Holmes*-ügy. Az alapügy felperese egy olyan kötetet szerkesztett 2011-ben, amelyben modern szerzők írtak Sherlock Holmes világára és karakterére építő novellákat. A felperes ekkor 5000 dollárt fizetett a szerzői jogokat kezelő Doyle Estate-nek a karakterek használatáért. A második kötet kiadásáért azonban a felperes már nem kívánt jogdíjat fizetni, és keresetet indított annak megállapítása iránt, hogy a vitatott karakterek már nem állnak jogvédelem alatt. A pert első és másodfokon is megnyerte a felperes. A másodfokú bíróság szerint ha elfogadnánk a Doyle Estate érvelését, miszerint a védelmi idő a karakterekre nézve mindaddig fennáll, amíg az utolsó kötet védelmi ideje le nem jár, akkor érdemben 135 éves védelmi időre tenne szert a jogosult, ami akadályos lenne annak, hogy későbbi szerzők a közkinccs paradigmájára építve új, kreatív alkotásokat hozzanak létre.⁷²¹

Ugyancsak külön érdekesség, hogy a személyhez fűződő jogok az országok egy részében a vagyoni jogokhoz kötődnek, és ily módon a védelmi idő eltelte e jogosultságokat is érinti. E „monista” felfogás klasszikusan a német *Urheberrecht* típusú rendszert követő országokban elfogadott. Ezzel ellentétben a „dualista” felfogást követő országokban – például Franciaország, Belgium, Dánia – a személyhez fűződő jogok érvényesítésére a vagyoni jogok védelmi idejének lejártát követően is lehetőség van.⁷²² Ám még e klasszikus kategorizáláson túl is elképzelhetőek speciális megoldások a védelmi idő eseti szabályozására. Kiváló példa a brit „Pán Péter-kivétel”. A CDPA §301 alapján a londoni Hospital for Sick Children, Great Ormond Street javára annak ellenére is jogdíjat kell fizetni Sir James Matthew Berrie világhírű meséjének bármiféle nyilvános előadása után, hogy a mű védelmi ideje 1987. december 31-ével lejárt.

12.8. JOGÉRVÉNYESÍTÉS

A szerzői jogok érvényesítésének kereteit – több más rész kérdéshez hasonlóan – alaposan meghatározzák a nemzetközi szerzői jogi egyezmények, így különösen a TRIPS-megállapodás vagy a jogérvényesítési irányelv. Ezen előírások azonban még így is sok esetben csak a kereteket és az elérendő célokat határozzák meg. Ezért is van az, hogy az or-

⁷²⁰ Eric Eldred, et al. v. John Ashcroft, 537 U.S. 186 (2003).

⁷²¹ Leslie S. Klinger v. Conan Doyle Estate, Ltd., 755 F.3d 496 (2014). E ponton fontos jelezni, hogy a védelmi idő a USCA megszületése előtt nem a szerző halálától, hanem az első megjelenéstől került számításra.

⁷²² Adolf Dietz: The Moral Right of the Author: Moral Rights and the Civil Law Countries. Columbia-V.L.A. Journal of Law and the Arts, 19. évfolyam, 1995, p. 213–227.

szágok belső joga oly sok eltérést mutat mind anyagi jogi (például közvetlen kontra közvetett felelősség), mind eljárásjogi kérdésekben (például a jogsértések bizonyítása, a kártérítés összege). Az imént említett példákra az alábbiakban külön kitérünk. Amitől helyszűkében ugyanakkor el kell tekintenünk, az annak a kiemelése, hogy a világ számos országában a szerzői jogi ügyeket különbíróságok tárgyalják. Ilyen intézmények az európai és az észak-amerikai országokban elvétve találhatók.

12.8.1. Közvetlen és közvetett jogsértés

Szerzői jogi jogsértést az követ el, aki engedély nélkül vagy a szerződés, esetleg a törvényi felhatalmazás keretein túllépve használ fel jogvédett tartalmakat, illetve sérti meg a személyhez fűződő jogokat. E magatartások közvetlen jogsértést eredményeznek. Egyes országokban azonban azért is megállapítható a szerzői jogi felelősség, ha valaki más személyek jogsértéseihez járul hozzá valamilyen módon. Ilyesfajta rendelkezések hazánkból,⁷²³ Németországból⁷²⁴ és Kínából is ismertek.⁷²⁵ Sőt, az elektronikus kereskedelmi jogból eredő felelősségkorlátozás („*safe harbour*”) intézménye is közvetett felelősség megállapítását eredményezheti, amennyiben a törvényi előírások nem kerülnek betartásra. Az indirekt felelősség igazi „hazáját” azonban mégis az angolszász országok jelentik. Az Egyesült Államokban a bírósági joggyakorlat fejlesztette ki a járulékos és helyettes felelősséget („*contributory*” és „*vicarious liability*”), melyekhez hasonló intézmények az angol és ausztrál szerzői jogból is ismertek „*concept of authorization*” néven.⁷²⁶

A közvetett felelősség tételeit az Egyesült Államokban a *SCOPUS* fejlesztette ki. Eszerint járulékos felelősség terhelhet egy gyártót a terméke segítségével elkövetett szerzői jogi jogsértésekért, amennyiben azokról tudomása van, és a jogsértéshez materiális segítséget nyújt, vagy arra bátorítja a felhasználót. Sőt, amennyiben a jogsértés megakadályozására reális lehetősége nyílna a gyártónak, mégsem tesz ellene semmit, és a jogsértésből jövedelemre tesz szert, akkor helyettes felelősséget is köteles viselni. A *Sony v. Universal*-ügyben a *SCOPUS* mégis elvetette a japán cég felelősségét. Ennek oka az volt, hogy a videomagnók gyártása önmagában még nem tette lehetővé a cég számára, hogy tudomást szerezzen arról, hogy az amerikai fogyasztók milyen televíziós tartalmak másolására használják a készülékeket, illetve e rögzítések kontrollálására sem volt lehetősége a Sony-nak. Sőt, a bírák érvelése szerint a videomagnók alkalmasak jelentős, nem jogsértő felhasználásokra is (e

⁷²³ Az *Szjt.* 23. § (2) bekezdése a terjesztési jog megsértésnek tekinti a más személy által jogellenesen létrehozott műpéldányok kereskedelmi birtoklását is.

⁷²⁴ A „háborítói felelősség” („*Störerhaftung*”) intézménye a német polgári törvénykönyv (BGB) 1004. szakaszában található, s ennyiben általános magánjogi klauzula. A szerzői jog területén történő alkalmazása kapcsán l.: *Gerald Spindler, Matthias Leistner: Secondary Copyright Infringement – New Perspectives in Germany and Europe.* IIC, 37. évfolyam, 7. szám, 2006, p. 798–813.

⁷²⁵ *Yang Cao: Indirect Infringement of Intellectual Property in China.* *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 6. évfolyam, 2. szám, p. 2016, 248–259.

⁷²⁶ *Min Yan: The Law Surrounding the Facilitation of Online Copyright Infringement,* *European Intellectual Property Review*, 2012. 2. szám, p. 123.

tétel angolul a „*staple article of commerce*” nevet viseli).⁷²⁷ A közvetett felelősségi klauzulák ugyanakkor az elmúlt másfél évtizedben előszeretettel kerültek alkalmazásra a fájlcsere-perekben. E tételek alapján rendre elvéreztek az indexáló oldalak, mint például a Napster, a Grokster, a LimeWire vagy az isoHunt.⁷²⁸

Más országokban is felismerték, hogy a hatékony jogérvényesítés nem a tömeges mértéket öltő közvetlen jogsértésekkel, hanem az azokat lehetővé tevő közvetítő szolgáltatókkal szembeni fellépés útján érhető el. Épp ezért érthető, hogy a weboldalak blokkolása – amely az Infosoc-irányelv és a jogérvényesítési irányelv előírásain nyugszik az EU-ban – miért is vált napjaink egyik legnépszerűbb jogérvényesítési eszközévé.⁷²⁹

12.8.2. A szerzői jogi jogsértések bizonyítása

Az amerikai (szerzői) joga nem alaptalanul szokás esetjogként hivatkozni. A korábbiakban már ismertetett számos tételen felül a bizonyítási eljárás vonatkozásában is sajátos gyakorlatot követnek a bíróságok. Eszerint szerzői jogi jogsértés esetén a felperesnek „csak” két dolgot kell bizonyítania: ő a szerzői jogok jogosultja, és e jogokat az alperes megsértette. Az előbbi a mű USCO által vezetett nyilvántartásba vételével egyszerűen igazolható.⁷³⁰ Az utóbbi két nagy fázisra osztható: egyrészt a felhasználás tényét, másrészt a felhasználás jogszerűségének hiányát kell alátámasztania a felperesnek.

A felhasználás ténye a legkönnyebben közvetlen bizonyítékkal igazolható. Így például akkor, ha a felhasználó közvetlen tudomással bírt a jogvédett forrásmű tartalmáról.⁷³¹ Ennek hiányában hagyományosan a „fordított arány szabályát” („*inverse ratio rule*”) szokás segítségül hívni. Eszerint a jogellenességre a hozzáférés és a hasonlóság mértékéből lehet következtetni. A szabály nevéből következik, hogy minél nagyobb a hozzáférés lehetősége, annál kisebb mértékű hasonlóság elegendő a másolás tényének a megállapításához.⁷³² És fordítva: ha a forrásmű csak nehezen hozzáférhető, akkor lényegesebb (vagyis bizonyító erejű) hasonlóság szükséges.⁷³³ Önmagában az, hogy az alperesnek a forrásműhöz való hozzájutása nem bizonyítható, még nem zárja ki a felhasználás tényének a megállapítha-

⁷²⁷ Sony Corporation of America, et al. v. Universal City Studios, Inc., et al., 464 U.S. 417 (1983).

⁷²⁸ Mezei Péter: A fájlcsere dilemma – a perek lassúak, az internet gyors, HVG-Orac, Budapest, 2012. p. 113–118.

⁷²⁹ Mezei Péter, Hajdú Dóra: Az Európai Unió Bíróságának ACI Adam döntése a jogellenes forrásból történő másolatkészítés után fizetendő jogdíjak egyes kérdéseiről. Európai Jog, 2014. 5. szám, p. 33–47; Harkai István: „Hozzáférés megtagadva” – a weboldalak blokkolása, mint a jogérvényesítés lehetséges eszköze – I. rész. ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 2. szám, 2016. április, p. 23–51; Harkai István: „Hozzáférés megtagadva” – a weboldalak blokkolása mint a jogérvényesítés lehetséges eszköze – II. rész. ISZJSZ, 11. (121.) évfolyam, 3. szám, 2016. június, p. 71–99.

⁷³⁰ Vö.: 12.9. alfejezet.

⁷³¹ Egy ilyen példa szerint John Williams az E.T. című film betétdalának forrásául korábbi „kenyéradójának” a dalát használta. Williams ugyanis éveken át zenélt Leslie T. Baxter zenekarában, aki a vitatott zenei forrásművet ezen idő alatt több koncerten is elzongorázta. Lásd: Leslie T. Baxter v. MCA, Inc., et al., 812 F.2d 421 (1987).

⁷³² Bright Tunes Music v. Harrisongs Music, 420 F.Supp. 177 (1976).

⁷³³ Three Boys Music Corp. v. Michael Bolton, 212 F.3d 477 (2000).

tóságát. Ha ugyanis korábbi közös forrás, bármiféle váratlan elem vagy a másodlagos mű egyedisége/összetettsége hiányában nyilvánvaló, hogy a származékos mű nem készülhetett önállóan, s a feltűnő hasonlóság („*striking similarity*”) sem véletlen, akkor az eljárás a felhasználás jogszerűségének vizsgálatával tovább folytatható.⁷³⁴

A jogsértés az eredeti mű egészének vagy lényeges részének átvétele esetén állapítható meg. A bírói gyakorlat szerint ennek vizsgálatakor a védelemre nem jogosult elemeket figyelmen kívül kell hagyni. Az ezek után fennmaradó védett elemeket szokás „aranyrögöknek” („*golden nuggets*”) nevezni. Szemügyre kell venni, hogy az „aranyrögök” és a másodlagos mű milyen emberek számára tűnhet hasonlóknak. Minél nagyobb hasonlóságot mutat ugyanis a két alkotás közönsége, annál valószínűbb, hogy az eredeti mű alkotója vagyoni hátrányt szenved a felhasználás következtében. Másrészt meg kell nézni, hogy milyen a hasonlóság „természete”, azaz a hasonlóság csak egy-egy „aranyrög”, vagy az egész mű vonatkozásában áll-e fenn. Harmadrészt a hasonlóság mértékét kell szemügyre venni. Valamennyi fenti körülményt az átlagos megfigyelő/hallgató/közönség („*ordinary observer/listener/audience*”) szemszögéből vizsgálják az amerikai fórumok.⁷³⁵

A kanadai bíróságok e téren ugyancsak saját gyakorlatot fejlesztettek. A fenti absztrakciós, kiszűrési elméletet mellőzve a lényeges hasonlóság szempontjából főleg a minőségi hasonlóság vizsgálatát látják fontosnak. A minőségi hasonlóság azonban lehet „érzékeltető” („*perceptible*”) és „érthető” („*intelligible*”), ahol az előbbi a közvetlenül megfigyelhető, az utóbbi pedig a kikövetkeztethető (a fogyasztó ismereteire alapozó) hasonlóságokat takarja.⁷³⁶

12.8.3. Statutory damages az angolszász szerzői jogban

Az amerikai szerzői jog egyik legvitatottabb, ugyanakkor tagadhatatlanul legpraktikusabb rendelkezése az ún. „törvényen alapuló kártérítés”. A rendszer lényege, hogy amennyiben a szerzői jogosult művét nyilvántartásba veszik szerzői jogainak megsértése esetén kárának bármiféle bizonyítása nélkül igényt tarthat jogsértésenként 750 és 30 000 dollár közötti kártérítés-átalányra. Amennyiben a jogsértés szándékosan történt, a maximális összeg 150 000 dollárra ugrik, az alperes gondatlansága esetén viszont a minimum 200 dollárig csökkenthető.⁷³⁷ A kártérítés összegét a bíróság, esetleg az esküdtszék szabad mérlegelésével határozhatja meg.

A törvényen alapuló kártérítést elsőként az 1976-os USCA-ban jelent meg, akkor még lényegesen alacsonyabb összegekkel, annak érdekében, hogy a haszonszerzési célú jogsértésektől elrettentse a felhasználókat. Az egyébként utilitarista gondolkodású Egyesült Államokban ez egyáltalán nem tekinthető ördögtől valónak. A „*statutory damages*” alkalma-

⁷³⁴ Ronald H. Selle, et al., v. Barry Gibb, et al., 741 F.2d 896 (1984).

⁷³⁵ Saul Steinberg v. Columbia Pictures Industries, Inc., et al., 663 F.Supp. 706 (1987). A fenti eljárással összefüggésben l. részletesen: *Joshua M. Dalton, Sara Cable: The Copyright Defendant's Guide to Disproving Substantial Similarity on Summary Judgment*. Landslide, 3. évfolyam, 6. szám, p. 26–31.

⁷³⁶ Cinar Corporation v. Robinson, 2013 SCC 73. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2014. 9. szám, p. 269–271.

⁷³⁷ USCA §504.

zása azonban napjainkra olyan esetekben is megtörténik, amikor a jogsértés jellege nem teszi indokolttá a kirívóan magas kártérítési összegek alkalmazását. Így ismertek olyan fájlcserepercek, ahol 24 dal letöltéséért 222 000 USD,⁷³⁸ egy másik esetben pedig 30 dal letöltéséért 675 000 USD megfizetésére kötelezték jogerősen az érintett alperest.⁷³⁹

Kanadában ugyanakkor világosan rögzítést nyert, hogy a törvényen alapuló kártérítés pontos összegének meghatározásakor, mivel az jellegéből is adódóan egyfajta büntető kártérítésként funkcionál, a rosszhiszeműség és a haszonszerzési célok jelenléte (vagy épp hiánya) központi jelentőségű. Így annak a streaming- és letöltőszolgáltatásnak az üzemeltetőjével szemben, aki tudatosan, a jogosult figyelmeztetéseire fittyet hányva nyújtotta szolgáltatását, a bíróság indokoltnak látta a tételenkénti maximális összeg, vagyis 20 000 CAD kiszabását, a jogsértések számára tekintettel pedig összességében a 10 millió dollárt.⁷⁴⁰

12.9. A SZERZŐI JOG FORMALITÁSAI

Bár a BUE eredeti, 1886-os verziója elismerte a szerzői jog fennállásának formalitásokhoz kötését, az 1908-as berlini felülvizsgálat keretében ezt a lehetőséget felszámolta a nemzetközi szerzői jogi közösség. Természetesen napjainkban is számos formalitás létezik még (például kötelespéldányok leadása, önkéntes műnyilvántartás), ám ezek egyike sem képezi előfeltételét a szerzői jogok fennállásának, illetve gyakorlásának.⁷⁴¹ Az Egyesült Államok a világon egyedülként még napjainkban is erős intézményként szabályozza a formalitásokat. Így bár az ország BUE-hoz való csatlakozása miatt a regisztráció nem előfeltétele a szerzői jogok keletkezésének, ám a *USCA* alapján kizárólag akkor indítható eljárás, ha a művet a szerző nyilvántartásba vetette,⁷⁴² sőt, a fentiekben említett törvényen alapuló kártérítésre és az ügyvédi munkadíjak megtérítésére is csak ez esetben tarthat igényt.⁷⁴³ Kifejezetten ez utóbbi körülmények tükrében látványos a regisztráció megléte és hiánya közötti különbség. Egy átlagos szerzői jogi per költségei ugyanis könnyen elérhetik a több százezer dollárt. Ennek megtérítése avagy ennek hiánya nem elhanyagolható körülmény. Természetesen – és emiatt fogadható el a hagyományos amerikai „védekezés” – a szövetségi szerzői jog alkalmazhatóságának a hiánya nem fosztja meg a szerzői jogosultat attól, hogy más szövetségi vagy tagállami jogszabályok alapján igényeljen kártérítést műve a felhasználása miatt.

⁷³⁸ *Capitol Records, Inc., et al. v. Jammie Thomas-Rasset*, 692 F.3d 899 (2012).

⁷³⁹ *Sony BMG Music Entertainment, et al., v. Joel Tenenbaum*, 719 F.3d 67 (2013).

⁷⁴⁰ *Twentieth Century Fox Film Corporation v. Nicholas Hernandez, et al.*, Federal Court of Canada, T-1618-3. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2014. 9. szám, p. 271–272.

⁷⁴¹ *Paul Goldstein: International Intellectual Property Law – Cases and Materials*, Second Edition. Thomson-West, New York, 2008, p. 181.

⁷⁴² *USCA* §411.

⁷⁴³ *USCA* §412.

A USCA mindezeken felül további formalitásokat ír elő: a © logó alkalmazását avagy épp egy műpéldány (kötelespéldány) leadását a Kongresszusi Könyvtár részére. E formalitások azonban nem előfeltételei a szerzői jogok fennállásának.

12.10. FOGALMAK, ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

12.10.1. Fogalmak

Fair use: a szerzői művek szabad felhasználásának bírói mérlegelését szükségessé tevő, rugalmas törvényi előírás.

Járulékos felelősség (contributory liability): egy közreműködő személy vagy szervezet felelősséggel tartozik a közvetlen jogsértő magatartásért, amennyiben a jogsértésről tudomása van, és azt materiális eszközökkel elősegíti, vagy annak elkövetésére ösztönöz.

Jogkimerülés (first sale doctrine): a műpéldány első jogszerű értékesítését követően a szerzői jogosult terjesztéshez fűződő joga kimerül, így a műpéldány tulajdonosa szabadon terjesztheti a példányt.

Mögöttes felelősség (vicarious liability): egy közreműködő személy vagy szervezet felelősséggel tartozik a közvetlen jogsértő magatartásért, amennyiben képes volna a jogsértés megakadályozására, ám azt nem teszi meg, és a közvetlen jogsértésből jövedelemre tesz szert.

Munkaviszonyban létrehozott mű (work made for hire): a munkaviszony keretében vagy bármely más megbízási típusú jogviszony keretében létrehozott mű, amelyre vonatkozóan a szerzői jogok a munkáltatóra/megbízóra szállnak át.

Párhuzamos import: a szerzői jogosult által külföldön jogszerűen forgalomba hozott műpéldányok olyan ország területére történő behozatala, ahol a jogosult ugyancsak értékesít általa előállított műpéldányokat.

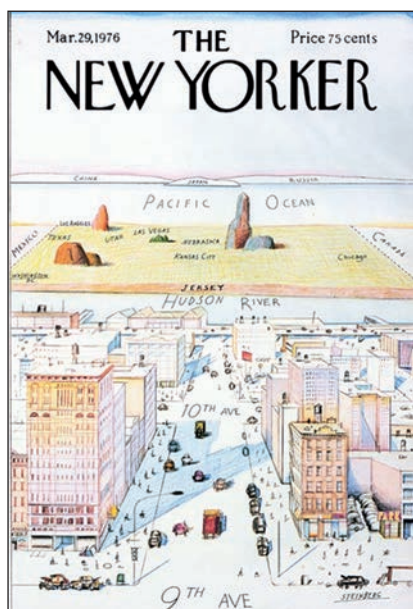
Törvényen alapuló kártérítés (statutory damages): a USCA előírása folytán a szerzői jogosultat megillető átalány kártérítési összeg, amelynek konkrét mértékét a bíró saját mérlegelése keretében határozza; törvényes kártérítés csak akkor alkalmazható, ha a jogosult a művét előzetesen nyilvántartásba vette a USCO-nál.

12.10.2. Ellenőrző kérdések

1. Milyen előfeltételei vannak a szerzői műként való minősítésnek az Egyesült Államokban? És az EU-ban?
2. Miért részesülhet potenciálisan szélesebb védelemben egy rajzfilmkarakter, mint egy regény főszereplője?
3. Milyen különbségekkel szabályozzák egyes országok a munkaviszonyban létrehozott művek szerzői jogainak a sorsát?
4. Miként ismeri el a személyhez fűződő jogokat az Egyesült Államok szövetségi szerzői joga?
5. Milyen különbségek fedezhetők fel a kontinentális európai korlátozások és kivételek, valamint az angolszász fair use és fair dealing szabályok között?
6. Melyek a fair use alkalmazásának fogalmi elemei?
7. Vajon beilleszthető-e a fair use-teszt keretei közé az az eset, amikor az alperes egy olimpiai aranyérmes birkózóról annak egyetemi éve alatt készített 28 perces dokumentumfilmből két és fél percet felhasznál az olimpiai közvetítések során?⁷⁴⁴

⁷⁴⁴ A konkrét jogesetet l.: Iowa State University Research Foundation, Inc., v. American Broadcasting Companies, Inc., et al., 621 F.2d 57 (1980).

8. Milyen következményekkel járhat az, ha egy kiadó elmulasztja elhelyezni a © logót egy könyvben?
9. Milyen feltételek teljesülése esetén léphet fel egy magyar zeneszerző egy olyan felhasználással szemben, amelynek keretében az amerikai előadó a magyar forrásműből több mint egy teljes percet egészében hangmintázott (samplingelt)?
10. Alaposan szemügyre véve a két alábbi képet (balról az eredeti, Saul Steinberg által rajzolt The New Yorker-borító, jobbról az időben később született „Moscow on the Hudson” című film posztere) elemezze, vajon történt-e jogsértés?⁷⁴⁵

Saul Steinberg, *View of the World from 9th Avenue*
Cover of *The New Yorker*, March 29, 1976

© The Saul Steinberg Foundation /HUNGART © 2017
Cover reprinted with permission of
The New Yorker magazine. All rights reserved.

HUNGART © 2017

⁷⁴⁵ A konkrét jogesetet l.: Saul Steinberg v. Columbia Pictures Industries, Inc., et al., 663 F.Sup. 706 (1987).